

SZALAY FERENC

(1931 – 2013)

Egy festő életműve végérvényesen lezárult. Nehezen tudja az ember elfogadni azt aényt, hogy Szalay Ferenc festőművész nincs többé közöttünk. 2013. január 22-én, éppen a Magyar Kultúra Napján az alföldi festészet és a vásárhelyi művészet egyik meghatározó alakja, a vásárhelyi művésztelep iskolateremtő mestere életének nyolcvankettedik évében megtért őseihez. Egy ilyen jelentős művész esetében nem csak a vérszerinti ősökre gondolunk ilyenkor, hanem a hely szelleme által ide kötődő művész elődökre is – Tornyaiól Kohánig – valamint azokra a pályatársakra, akikkel együtt indult vagy közel egy időben alkotott. Szalay Ferenc elment közülünk, s éppen a Magyar Kultúra Napján. Ettől számunkra, vásárhelyiek számára ez a nap kicsit gyásznap is lesz ezután, hiszen jelentős alakját veszítette el a vásárhelyi festőiskola távozásával.

Mosonmagyaróváron született 1931. február 13-án. 1951-1956 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán sajátította el a szakmai ismereteket Papp Gyula, Pór Bertalan és Szőnyi István tanítványaként. A nyári főiskolai művésztelep résztvevőjeként már ekkor megismerte Hódmezővásárhelyt, és ebben az időszakban szeretett bele a tájba és az itt élő emberekbe. Örök életre szóló kapocs alakult ki Szalay Ferenc és a vásárhelyi határ emberei között. 1956-ban, a főiskola befejezése után szinte nyilvánvaló volt számára, hogy nem szülővárosába tér vissza, hanem Hódmezővásárhelyen telepszik le. 1962-ben – ekkor még csak harmincegy éves – elnyeri a Vásárhelyi Őszi Tárlaton a fődíjat, a Tornyai-plakettet. Első egyéni kiállítását ezt követően a Tornyai János Múzeumban rendezi 1963-ban, s ekkortól csoportos és egyéni kiállítások rendszeres szereplője. A vásárhelyi határhoz, a környező tájhoz és a benne élő emberekhez való kötődésének bizonyítéka az a döntése, amikor 1966-ban megvásárolja a Késmárki-féle szélmalmot Mártélyon s az egykori molnárházban műtermet rendez be magának. Életének későbbi szakaszában gyakori képtémája lesz a malom, vagy a molnárház belsejének egyik-másik intim részlete.

1965-ben Munkácsy-díjjal ismerik el alkotói tevékenységét, 1967-ben Koszta József-plakettel díjazzák, 1969-ben római ösztöndíjas. 1988-ban ér-

demés művész. 1989-ben a város Pro Urbe díjjal tünteti ki, 2001-ben pedig Hódmezővásárhely díszpolgára lesz.

1964-től nyugdíjazásáig a szegedi Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola tanára, majd igazgatóhelyettese. Itt folytatott művészetpedagógiai tevékenységének eredményeként művésznemzedékek sorát nevelte ki és vezette a festészet varázslatos világába.

Személyében az alföldi ember és az alföldi parasztság életforma változásának olyan dokumentarista krónikását vesztette el Hódmezővásárhely, akinek festményei és pannói a társadalmi és egyéni katalizmakat mitológiai magasságokba emelve nemesítik meg és transzformálják a festészet eszközeivel vizuális példabeszédekké. Pályakezdő éveiben, az 1956-57-ben készült festményei még mesterének, Szőnyi Istvánnak a hatásáról árulkodnak. Az 1956-os *Birsevő* előtéri nőalakját hátulról világítja meg a nap, így kontúrja fényben oldott színfoltokká változik, míg a háttér motívumait a lombok között átszűrődő napsütés játszi fényei változtatják szinte anyagtalán felületekké. Ugyanebben az évben készül a *Reggeli lovaglás*, mely Degas és Renoir lovas kompozícióinak hatását mutatja, de szubtilis alföldi reflexiója a francia festészetből átvett előképeknek. A festői kihívás ugyanaz, mint a *Birsevőn*, csak itt a több alakos kompozícióban a nappal szembe lovagló férfiak alakja és háttéralkotásuk izgalmas anatómiai tömegei páratlan lehetőséget biztosítanak Szalay Ferencnek arra, hogy anatómiai ismereteit és anyagkezelési képességeit megmutassa. Ez a sajátos képtéma, amikor a festmény főalakja a néző és a kép belsejében lévő fényforrás között helyezkedik el, évekkal később is foglalkoztatja Szalay Ferencet, hiszen az 1989-es *Öregasszony lámpással* ennek a festői problémának egy sokkal bensőségesebb megfogalmazása.

A hatvanas évek első éveiben készült munkákon érdekes változást figyelhetünk meg. Az addig mellőzött kontúr vonal immár meghatározó szerepet játszik az erősen rajzos megoldásokkal megfestett férfiak és nők vagy a tárgyi motívumok ábrázolásában, s az emberi alakok esetében pedig oly erőteljes, már-már konstruktív jellegű az alakformálás, hogy nem tudjuk elhessegetni a gondolatot, s ne jussanak eszünkbe Barcsay Jenő ugyanezen években ké-

Fotó: HDK

szült műveinek nőalakjai. Ezek a munkák a firenzei kora-renaisszansz festészet erőteljes hatását is mutatják, például olyan dátumozatlan képek, mint a *Két asszony*, *Muzsikálók* vagy *Ölelkezők*, de ezeket a műveket egyértelműen datálja az ugyanilyen stílusú *Vonaton* vagy *Szék az ablaknál* 1963-ból.

A hatvanas évek második felében találja meg igazán saját festői stílusát a művész, s ekkor festi azokat a *Cantata profana* tematikát feldolgozó triptichonokat, melyek több változatban, a téma szürrealisztikus ábrázolásával örökre biztosítják helyét a magyar művészet-történetben. Ugyanekkor készülnek a tsz-közgyűléseket, illetve azok emberi tragédiáit megörökítő korszakos alkotásai is. Ezekkel a nagyobb léptékű művekkel párhuzamosan festi a mártélyi tanya hétköznapi motívumait – a tanya ablakát belülről, a kemencét a padkára vetett rongyszőnyeggel, vagy a nyitott ajtón keresztül látható parasztbútorokat. Ezeknek az egyszerű képi motívumoknak az egyre oldottabb ábrázolása adja az életmű gerincét, hogy időnként a magyar történelem, vagy annak sorskérdései jelenjenek meg vásznain, mint a *Katonavonat* (1978), *Tisztelet a Tsz nyugdíjasoknak* (1985), *Október 6* (1986) vagy a *Viszontlátásra hadnagy úr* (1996). A kilencvenes évektől az életmű lezárultáig egyre inkább a mártélyi tanya közvetlen környezetének festői motívumai foglalkoztatják. Olyanok, mint az évszakok váltakozásának hatása a tanya ablakán át látható világra, a növényzet színeinek és tónusainak végtelen gazdagsága vagy a búzamező fölött függő telihold reflexiói az éjszakai tájon. Bensőséges vallomások ezek, melyek elcsendesedésre kéri a képek szemlélőit, hogy ők maguk is megérezhessék azokat a belső rezgéseket, melyeket Szalay Ferenc érzett, mikor vászonra vitte az apró motívumokban rejlő kozmikus teljességet.

Nagy Imre